

מהנכבה ל"שלב ההריסה": רווח, נישול והכלכלה הפוליטית של עזה

הנישול של הפלסטינים אינו תגובה אפיזודית להלם ביטחוני. זהו פרויקט קולוניאלי ארוך טווח, מעוצב על ידי אידיאולוגיה, ארכיטקטורה מנהלית ותמריצים כלכליים. אוקטובר 2023 סיפק פתח טקטי — תירוץ — להאצת הפרויקט הזה. הרטוריקה והתוכניות שמסתובבות כעת (גיוס מתנחלים, ארגון מפלגת הליכוד, הצהרות שרים והצעות משקיעים אמריקאיים) מובנות בצורה הטובה ביותר כמיפוי מבצעי של מטרות נישול בנות מאות שנים על תמריצים קפיטליסטיים מודרניים. כפי שציין קרל מרקס ב**הקפיטל**, כאשר פוטנציאל הרווח גבוה מספיק, ההון הופך לנועז — ואפילו מוכן לסכן את החוק והמוסר כדי ללכוד תשואות. התוכנית הנוכחית בעזה משלבת אלימות המונית עם מדריך שוק, בדיוק משום שהתשואות הצפויות (נדל"ן בחוף, מרכזי טכנולוגיה וגז ימי) הן עצומות.

כוונה יסודית: נישול מההתחלה (שנות ה-30-1948)

התוכנית לנשל את הפלסטינים אינה מחשבה מאוחרת; היא מוטמעת ביסודות האידיאולוגיים והפוליטיים של פרויקט ההתיישבות. הצהרות ארכיוניות עכשוויות ממנהיגים מרכזיים מבהירות את ההיגיון המיועד: לנקות את האדמה, למנוע חזרה ולהעביר את הרכוש לאוכלוסיית המתנחלים. הנכבה (הנישול הקטסטרופלי של 1948) הייתה ההפעלה המסיבית הראשונה של ההיגיון הזה.

"עלינו לגרש ערבים ולתפוס את מקומם... אם נצטרך להשתמש בכוח... יש לנו כוח לרשותנו. העברה כפויה של [הפלסטינים]... יכולה לתת לנו משהו שמעולם לא היה לנו." - דוד בן-גוריון, 5 באוקטובר 1937, מכתב לבנו

"אין מקום לשני העמים... אף לא כפר אחד, אף לא שבט אחד צריך להישאר. הערבים יצטרכו ללכת, אבל צריך רגע מתאים, כמו מלחמה." - יוסף וייץ, 20 בדצמבר 1940, מנהל מחלקת הקרקעות של הקרן הקיימת לישראל

"עלינו למחוק אותם [כפרים פלסטיניים]." - דוד בן-גוריון, 1948, נאום פומבי במהלך הנכבה

הצהרות היסטוריות אלו — קריאות מפורשות להעברה, לשימוש במלחמה כ"רגע מתאים", למחיקת כפרים — מבססות מקור סיבתית: הנישול היה **מיועד** בזמן הקמת המדינה ולא רק מקרי לצורכי המלחמה.

2. מיסוד: כיבוש, התנחלויות וארכיטקטורה משפטית (1967-2000)

לאחר 1967, הנישול מוסד:

- אמצעים משפטיים ומנהליים קבעו השתלטות על קרקעות, בניית התנחלויות והנדסה דמוגרפית.
- תכנון ותשתיות — כבישים, מעקפים, גושי התנחלויות — הפכו את הריבונות הפלסטינית ואת הרציפות הטריטוריאלית לבלתי סבירות יותר ויותר.
- שליטה במשאבים — מים, קרקע ואנרגיה — הפכה לכלי של הדרה, לא רק של ממשל.

שלב זה הפך את הכוונה האידיאולוגית למבנים עמידים: חוקים, ביורוקרטיות וסביבה בנויה שתמכו בקביעות המתנחלים ובניצול הכלכלי.

חנק כלכלי: המצור על עזה והכחשת משאבים (2007-2023)

המצור על עזה והגבלות הפיתוח הקפדניות היו בעלות השפעה כפולה: הן הוצגו כצעדי ביטחון, אך בתפקודן הקפואו את כלכלת עזה ומנעו פיתוח תשתיות ומשאבים (במיוחד Gaza Marine). שדה הגז הימי שהתגלה בשנת 2000 — המוערך בכ-1 Tcf — היה נכס ריבוני פוטנציאלי לפלסטינים; במקום זאת, הוא נותר לא ממומש, והפך לפרס סמוי.

הפיתוח המופחת הזה עשה שני דברים רלוונטיים מבחינה סיבתית לאירועים מאוחרים יותר:

1. הוא שמר על האוכלוסייה פגיעה כלכלית, מה שהפך את העקירה ליותר ישימה.
2. הוא שמר על המשאב ועל קו החוף כנכסים לא מנוצלים המושכים למשקיעים עתידיים כאשר התנאים הפוליטיים יאפשרו זאת.

אוקטובר 2023: פתח טקטי, לא מקור

אוקטובר 2023 סיפק תירוץ גלוי לעין: משבר ביטחוני שניתן להשתמש בו כדי להצדיק פעולה צבאית מסיבית, עקירה המונית והרס יוצא דופן. אך הנקודה הסיבתית המכריעה היא **שהתוכנית להפוך את עזה לבלתי ראויה למגורים תוכננה זה מכבר**; מה שהשתנה היה האפשרות הפוליטית והמבצעית לבצע אותה בקנה מידה גדול.

הרצף הוא סיבתי וצפוי:

- כוונה ארוכת שנים וכלים מוסדיים → יכולת מבנית לבצע פעולות המוניות;
- אירוע מזרז (מלחמה) → כיסוי פוליטי להסלמה;
- הרס מסיבי → תנאים של חוסר כשירות למגורים ועקירה;
- תכנון ציבורי ופרטי לפיתוח מחדש → שלב המונטיזציה.

מההרס לפיתוח מחדש: הצהרות ציבוריות כראיה לכוונה

המעבר מאלימות לשיווק אותר בגלוי על ידי גורמים פוליטיים ודמיונות מסחריים. הצהרות אלו אינן שוליות; הן מהוות מיפוי ציבורי של מניע הרווח על הנישול.

ביטויים ציבוריים מרכזיים כוללים:

- **עלון הליכוד (אוקטובר 2024): "הכנה להתנחלות בעזה... עזה היא שלנו. לנצח!"** — סיסמת גיוס ברמת המפלגה שמיישרת מפלגה שלטת עם התרחבות מתנחלים לעזה.
- **איתמר בן-גביר (אוקטובר 2024): "אנחנו בעלי האדמה"** — רטוריקה ישירה של בעלות שמכשירה העברה.
- **בצלאל סמוטריץ' (17 בספטמבר 2025): עזה היא "מכרה זהב נדל"ני"**, עם משא ומתן על "איך נחלק את אחוזי הקרקע." זה ממסגר את ההריסה כמבשר לחלוקת השלל.
- **הצעות והצהרות אמריקאיות (2024-2025):** מההערות של ג'ארד קושנר על קו החוף "בעל ערך רב" ועד לרעיונות שפורסמו ל"נאמנות נדל"נית בינלאומית", והצעת הנשיא טראמפ בפברואר 2025 כי ארה"ב "תשתלט על עזה", השיחה כוללת כעת הון בינלאומי ונאמנויות פרטיות. תוכניות לערים "חכמות" מבוססות בינה מלאכותית ומפעל גיגה בסגנון טסלה משלימות את הנרטיב של המשקיעים.

הצהרות אלו חשובות מבחינה משפטית וסיבתית: הן מתעדות כוונה, ממפות את המוטבים ומצמצמות את המבצע ממעשה מלחמתי ספונטני להמרה כלכלית מתוכננת במכוון.

התבוננות של מרקס והתנהגות ההון

ההון בורח מטלטלות ומאבקים והוא בעל טבע ביישן. זה נכון לגמרי, אך לא כל האמת. להון יש אימה ממחסור ברווח, או מרווח קטן מאוד, כמו שלטבע יש אימה מריק. עם רווח מתאים, ההון הופך לנועז. עשרה אחוזים בטוחים, ואפשר ליישם אותו בכל מקום; עשרים אחוזים, הוא הופך לחי; חמישים אחוזים, ממש הרפתקני; במאה אחוזים הוא רומס את כל החוקים האנושיים תחת רגליו; בשלוש מאות אחוזים, אין פשע שהוא לא יסכן, אפילו בסכנת הגרדום. אם טלטלות ומאבקים מביאים רווח, הוא יעודד את שניהם. הוכחה: הברחה וסחר בעבדים. - קרל מרקס, הקפיטל, 1867

התבוננותו של מרקס, שצוטטה לעיל, מסבירה מדוע יש לצפות לפרויקטים כאלה כאשר הרווח הוא עצום. ההון רגיש לסיכונים: תשואות נמוכות מולידות זהירות; תשואות גבוהות מולידות נועזות. סולם ההסלמה של מרקס — 10%, 20%, 50%, 100%, 300% — הוא שיטה להבנת האופן שבו ציפיות הרווח הגוברות יכולות לשחוק מגבלות משפטיות ואתיות. כאשר משקיע יכול לחזות מראש דמי שכירות עצומים מפיתוח מחדש של קו החוף, מרכזי טכנולוגיה ומונופול על הפקת גז, החישוב המוסרי משתנה: איסורים משפטיים נוסחים מחדש כעלויות עסקה שיש לנהל, לא כמחסומים מוחלטים.

מיושם כאן:

- קו החוף של עזה בתוספת פרמיה של "עיר חכמה" בתוספת שדה גז אסטרטגי יוצרים וקטור רווח עצום.
- וקטור זה מספק מניע לגורמים פוליטיים להפוך הרס להזדמנות השקעה.
- במקום שבו קיימות חסינות פוליטית ומשפטית, הנטייה המרקסיאנית של ההון לעודד "טלטלות ומאבקים" כאשר זה רווחי הופכת למניע מעשי של מדיניות, לא רק לאמרה אנליטית.

מכניקה פיננסית: מדוע משקיעים יהיו מעוניינים

המקרה של המשקיעים שנדון בציבור ממפה במדויק את החישוב הקפיטליסטי הקלאסי:

- **פרמיית מחסור:** קו החוף הים תיכוני נדיר באזור — המחסור מנפח את הערכים למ"ר.
- **הערכות של מרכזי טכנולוגיה/בינה מלאכותית:** מיתוג "עיר חכמה" ומרכז טכנולוגי יכול להעלות את ערכי הקרקע באופן אקספוננציאלי ולמשוך מממנים ריבוניים ופרטיים.
- **עוגן תעשייתי:** מפעל גיגה או מפעל לרכבים חשמליים/סוללות יוצר ביקוש תעשייתי, שרשראות אספקה ומרבים כלכליים, שמעלים עוד יותר את ערך הנכסים.
- **תשואות אנרגיה:** הכנסות מייצוא גז ויתרון אסטרטגי בשווקי האנרגיה האזוריים מוסיפים זרם הכנסה מיידי.

התשואות המשולבות הללו יכולות להצדיק לקיחת סיכונים יוצאי דופן, כולל סיכון משפטי, אם הכיסוי הפוליטי והמימון מובטחים — בדיוק השטח שמרקס הזהיר מפניו.

השלכות משפטיות: פשעים, חובות ומעורבות

מעקב אחר שרשרת הסיבתיות מכוונה היסטורית לתוכניות הנוכחיות מניב קבוצה של איסורים משפטיים וחובות חיוביות:

מעשים אסורים ופשעים בינלאומיים

- **העברה בכפייה** → פשע מלחמה וייתכן פשע נגד האנושות.
- **העברת מתנחלים / סיפוח** → הפרה של סעיף 49(6) של אמנת ז'נבה הרביעית והמשפט המנהגי.
- **שוד / ניצול משאבים** → פשע מלחמה והשתלטות בלתי חוקית.
- **מעשים או כוונה ג'נוסיידית** → תחת אמנת הג'נוסייד וחוק רומא; הצעדים הזמניים של בית הדין הבינלאומי (ינואר 2024) מצאו סיכון סביר לג'נוסייד; ממצאי COI וארגונים לא ממשלתיים לאחר מכן השתמשו במונח במפורש.

חובות מדינות צד שלישי ומעורבות

- **חובה למנוע** (אמנת הג'נוסייד): ברגע שמדינה יודעת על סיכון רציני, עליה לנקוט בצעדים למניעת ג'נוסייד; חוסר פעולה או תמיכה חומרית מסכנת מעורבות.
- **אי-הכרה ואי-סיוע** (הדרכת בית הדין הבינלאומי): מדינות לא יכירו ולא יסייעו למצבים בלתי חוקיים הנובעים מהפרות חמורות של נורמות מחייבות.
- **אחריות תאגידית ופיננסית**: מממנים וקבלנים ניצבים בפני חשיפה רצינית למוניטין, רגולציה ואפשרות משפטית במסגרות מקומיות ובינלאומיות לסיוע בהפרות.

משמעות הראיות של תוכניות ציבוריות

- נאומים ציבוריים, עלונים, מסמכי מדיניות ומסמכי תכנון הופכים כוונה רטורית לראיה תיעודית — רלוונטית ביותר בהליכים משפטיים או קוואזי-משפטיים (בית הדין הפלילי הבינלאומי, בית הדין הבינלאומי, בתי משפט לאומיים).

סיכום סיבתיות: כיצד העבר אפשר את ההווה

1. **כוונה (תקופת הנכבה)** יצרה מסלול אידיאולוגי ופוליטי לנישול.
2. **מיסוד (לאחר 1967)** בנה את המנגנון המנהלי והפיזי להפוך את הנישול לעמיד.
3. **חנק כלכלי (מצור)** שמר על נכסים לא מנוצלים (גז, קו חוף) תוך החלשת החברה.
4. **הדק (אוקטובר 2023)** סיפק את התירוץ הציבורי והכיסוי המבצעי להרס המוני.
5. **שיווק ציבורי (2024-2025)** הפך את התוצאות למדריך למשקיעים, תוך יישור ההון עם הנישול.

שרשרת סיבתית זו מראה לא אכזריות מקרית, אלא תוכנית פוליטית-כלכלית מכוונת.

מסקנה: הבחירה העומדת בפני הקהילה הבינלאומית

המקרה כעת ברור בשלושה ממדים:

- **היסטורי**: לנישול שורשים עמוקים והוא נוסח שוב ושוב על ידי אליטות.
- **פוליטי-כלכלי**: הדחף למנטז את קו החוף ואת הגז של עזה יוצר את המניע לניקוי אלים.
- **משפטי**: הפעולות והתוכניות המעורבות אסורות; למדינות יש חובות למנוע, לחקור, להעניש ולחסום מעורבות.

התובנה של מרקס כי ההון יעודד "טלטלות ומאבקים" כאשר הוא מצפה לרווח יוצא דופן אינה מטפורית כאן — זו אזהרה על תמריצים. במקום שבו התשואות הפיננסיות עצומות ואכיפה משפטית חלשה, השווקים יבקשו לנצל את האלימות. התרופה פשוטה, אם כי קשה מבחינה פוליטית: לאכוף את החוק הבינלאומי, לחסום את המימון והביטוח שיאפשרו את הפרויקט הזה, לרדוף אחרי אחריות פלילית ולקיים את חובת אמנת הג'נוסייד למנוע.

מקורות

- בן-גוריון, דוד. מכתב לבנו, 5 באוקטובר 1937.
- וייץ, יוסף. יומן, 20 בדצמבר 1940, הקרן הקיימת לישראל.
- בן-גוריון, דוד. נאום במהלך הנכבה, 1948.
- עלון מפלגת הליכוד, "הכנה להתנחלות בעזה", אוקטובר 2024.
- בצלאל סמוטריץ', שר האוצר, הצהרה בכנס נדל"ן בתל אביב, 17 בספטמבר 2025.
- איתמר בן-גביר, הצהרה בכנס "להתיישב בעזה", אוקטובר 2024.
- דניאלה וייס, הערות קבוצת המתנחלים נחלה, 2024-25.
- דונלד טראמפ, מסיבת עיתונאים עם נתניהו, 4 בפברואר 2025; ראיון ב-Fox News, 10 בפברואר 2025.
- ג'ארד קושנר, אירוע בהרווארד, פברואר 2024; צצה מחדש בתקשורת, פברואר 2025.
- תוכניות משותפות אמריקאיות-ישראליות, דו"ח של וושינגטון פוסט, 31 באוגוסט 2025; מסמך ממשל טראמפ, 1 בספטמבר 2025.
- אמנת המניעה והענישה של פשע הג'נוסייד, 1948.
- אמנת ז'נבה הרביעית, 1949.
- מגילת האומות המאוחדות, 1945.
- חוק רומא של בית הדין הפלילי הבינלאומי, 1998.
- בית הדין הבינלאומי, ההשלכות המשפטיות של בניית חומה בשטח הפלסטיני הכבוש, חוות דעת מייעצת, 2004.
- בית הדין הבינלאומי, יישום אמנת הג'נוסייד (בוסניה נגד סרביה), פסק דין, 2007.
- בית הדין הבינלאומי, יישום אמנת הג'נוסייד (דרום אפריקה נגד ישראל), צעדים זמניים, ינואר 2024.